

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ

Περικλή Σ. Θεοχάρη

Η γραφή είναι ο τρόπος που χρησιμοποίησε ο άνθρωπος για να επικοινωνήσει με τους συνανθρώπους του που βρίσκονται σε κάποια απόσταση τοπικώς ή και χρονικώς. Όπως όλα τα προϊόντα πολιτισμού και η γραφή υπέστη συν τω χρόνω μεταβολές και βαθμιαίως εξελισσόμενη έφτασε στην τελειότερη μορφή της όπως την γνωρίζουμε σήμερα. Η τελειοποίηση της γραφής δεν έγινε μέσα στα στενά όρια ενός συγκεκριμένου πολιτισμού ως αδιακοπή συνέχεια, αλλά με τη συμβολή ολόκληρου του ανθρωπίνου γένους και έξω από εθνικά και γεωγραφικά όρια. Όμως όσο αναμφισβήτη και αν είναι η πανανθρώπινη συμβολή στην ανάπτυξη της γραφής, εξίσου διαπιστωμένο είναι ότι ορισμένοι λαοί προήγαγαν και επιτάχυναν την εξέλιξη της περισσότερο άλλων. Τούτο συνέβη εις την περίπτωση της παραλαβής του σημιτικού ή άλλως φοινικικού αλφαβήτου από τους Έλληνες.

Η εμφάνιση της γραφής εις το τέλος της 4ης χιλιετίας απετέλεσε την κατακλείδα μεγάλου κύκλου βασικών ανακαλύψεων που με βάση την γεωργία στηρίζουν ακόμη τις κοινωνίες μας. Η γραφή συμπίπτει χρονικώς με την εμφάνιση των πρώτων κοινωνικών τάξεων εις τον χώρο της Μεσογείου. Λαμβάνοντας υπόψιν ότι τα πρώτα γραπτά κείμενα αποτελούν καταγραφές εμπορευμάτων, ζώων αλλά και εμπορίας δούλων, αντιλαμβάνεται κανείς ότι η εμφάνιση της γραφής συνδέεται με ένοχες προσπάθειες του ανθρώπου εκμεταλλεύσεως της γης και των συνανθρώπων του, για να εξιλεωθεί αργότερα με την στροφή της καταγραφής κάθε δημιουργικής προσπάθειας του ανθρώπου.

Το πρώτο στάδιο της γραφής είναι η σχηματική απεικόνιση των αντικειμένων, κατόπιν η γραφή πέρασε στην απεικόνιση σχηματοποιημένων εικόνων.

Προϊόντος του χρόνου έφτασε στο σταδίο απόδοσεως των ήχων της ομιλίας με σύμβολα, αρχικώς συλλαβικά και εν συνεχεία φθονγικά. Έτσι έχομε τα ακόλουθα συστήματα γραφής : το **εικονογραφικόν**, το **ιδεογραφικόν**, το **συλλαβογραφικόν** και το **φθονγογραφικόν**.

Πρωτεργάτες εις τη δημιουργίαν της καταλέγονται η Μεσοποταμία με την σφηνοειδή γραφή, η Αίγυπτος καθώς και οι Μίνωες και οι Μυκηναίοι με τα ιερογλυφικά των και τα εικονογραφήματα, τα οποία εν συνεχεία εξελίχθησαν εις τα ιδεογράμματα και φωνογράμματα διά να ακολουθήσουν οι Φοίνικες με το φωνητικόν των αλφάβητον, το οποίον θα τελειοποιήσουν οι Έλληνες, για να αποταλέσει τούτο την αφετηρίαν και την μήτραν παντός Ευρωπαϊκού αλφαβήτου.

Εις το **εικονογραφικόν** σύστημα ανήκουν τα σπηλαιογραφήματα, που είναι κυρίως απεικονίσεις ζώων στα τοιχώματα σπηλαίων που χρησίμευαν ως κατοικία του πρωτογόνου ανθρώπου. Δείγματα τέτοιας χαρακτικής σώζονται σε πολλές χώρες. Χαρακτηριστικά παραδείγματα έχομεν εις τα σπήλαια Lascaux της Γαλλίας που χρονολογούνται προ 40.000 ετών, στις βραχογραφίες της Μάνης, της Σαχάρας και αλλού. Όλες οι βραχογραφίες παριστούν κυρίως σκηνές κυνηγίου αγρίων ζώων. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι λέξεις **ζωγραφίζω** και **ζωγραφική** προέρχονται από το γεγονός ότι ακριβώς οι πρώτες απεικονίσεις ήσαν χαραγματα που παρίσταναν ζώα.

Το **ιδεογραφικόν** σύστημα δεν είναι παρά μια εξέλιξη, σε διάφορα στάδια, του εικονογραφικού και συνίσταται στην σχηματοποίηση των εικόνων-αντικειμένων που υπενθυμίζει τα πρώτα παιδικά σκαριφήματα. Παραδείγματα ιδεογραμμάτων είναι τα ιερογλυφικά της Αιγύπτου, τα σινικά ιδεογράματα κ.α. Με τα **ιδεογράμματα** κατόρθωσε ο άνθρωπος να διευρύνει τον ορίζοντα επικαιωνίας του με τον συνανθρωπόν του, διότι ήτο δυνατόν να αποδίδει και αφηρημένες έννοιες, σε περιορισμένο πάντως αριθμόν.

Το **συλλαβογραφικόν** σύστημα απετέλεσε σημαντική πρόοδο και μπορούμε να πούμε ότι ήταν η πρώτη καθ' αυτό γραφή, δηλαδή γραπτή απόδοση του λόγου, όπως την εννοούμε σήμερα. Συλλαβογραφική είναι η κρητο-μυκηναϊκή γραφή, η

αρχαία κυπριακή, εν μέρει η σημερινή ισπανική κ.α.

Το τελευταίον στάδιον εις την εξέλιξιν της γραφής, ήτοι το αλφαθητικόν σύστημα, αποταλεί το τελειότερον επί του προκειμένου επίτευγμα του ανθρώπου, διότι με την αφαιρετική ικανότητα του μυαλού του κατόρθωσε να φτάσει εις την ελαχίστην μονάδα ήχου, δηλαδή τον φθόγγον.

Η Ελληνική γλώσσα μας παραδόθηκε εις τα πρώτα της κείμενα με την συλλαβικήν γραφήν. Είναι η λεγομένη Γραμμική γραφή Α και Β της Κρήτης και άλλων τόπων του νοτίου ηπειρωτικού ελλαδικού χώρου (Μυκήνες-Πύλος-Θήβα). Το 1894, όταν ο αγγλος αρχαιολόγος Α.Ι. Έβανς ανακάλυψε αρκετές επιγραφές εις την Κρήτην υπέθεσε ότι η γραφή αυτών των επιγραφών είναι η πηγή της σημιτικής γραφής. Την άποψιν αυτήν υπεστήριξε με περισσότερη ζέσιν από τον Έβανς, ο Scheider και μετ' αυτούς πολλοί άλλοι επιστήμονες. Όπως φαίνεται στις επιγραφές, μάλλον η Γραμμική Α ήταν η περισσότερο διαδεδομένη. Η μελέτη των αρχαιολογικών ευρημάτων του υπολοίπου ελληνικού ηπειρωτικού χώρου ενετόπισε μεγάλες ομοιότητες των ποικίλων τοπικών γραφών με την Γραμμική Α. Αυτές οι ομοιότητες μας επιτρέπουν να υποθέσουμε ότι η μινωική γραφή είχε επεκταθεί και στον υπόλοιπο ελληνικόν χώρον και ότι διαμορφώθηκαν κατά τόπους συγγενή γραφικά συστήματα με την προσθήκην και τοπικών σημείων.

Κατά τον Έβανς, η γραφή της Κρήτης διεδόθη από Κρήτες αποίκους, εις τους Φιλισταίους, και εις την Παλαιστίνη, όπου και εξελίχθηκε το σύστημα γραφής, που κατόπιν παρέλαβαν οι Έλληνες από τους Φοίνικες. Η άποψις αυτή βασίζεται κυρίως εις το περίεργον γεγονός της αιφνιδίας εμφάνισης σημιτικών γραπτών μνημείων χωρίς την μεσολάβησιν προηγουμένων σταδίων βαθμιαίας εξελίξεως, γ'αυτό και οι ερευνητές ανεζήτησαν την προέλευσιν της σημιτικής γραφής εις άλλα γνωστά γειτονικά συστήματα.

Είναι γεγονός ότι μερικά κρητικά σύμβολα ομοιάζουν με τα σημιτικά και η μορφή κάποιων κρητικών ιερογλυφικών ανταποκρίνεται σε ονόματα σημιτικών σημείων. Τέτοιες συγγένειες όμως διαπιστούνται και με σημεία διαφόρων άλλων γραφών όπως π.χ. η ομοιότης μεταξύ ιερογλυφικών της Αιγύπτου με αυτήν της Κρήτης.

Η υποθέσις αυτή παρουσιάζει ακόμη και σημερινόν ερευνητικόν ενδιαφέρον, χωρίς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι ἔχομε δεδομένα, τὰ ὁποῖα ἐξοβελίζουν τὶς δυσκολίας, πρὸς ἃς ἔχουν ἀντιμετωπίσει οἱ ἐρευνητῆς πρὸς σήμερον ἠσχολήθησαν μετὰ τὸ θέμα. Ἐν τούτοις, ἀν δεχθούμε ὅτι οἱ Σημίτες πῆραν τὴν κρητικὴν γραφὴν, προκύπτει τὸ ἐρώτημα, διατί πῆραν μερικὰ μόνον στοιχεῖα, καὶ ἀπὸ ποῦ συνεπλήρωσαν τὰ ὑπόλοιπα στοιχεῖα τοῦ αλφαβήτου τους. Ὁ Lindblom βρῖσκει δυνατὴν τὴν ἐπίδρασιν τῆς κρητικῆς ἐπὶ τῆς σημιτικῆς, ὡς πρὸς μερικὰ μόνον στοιχεῖα τὰ δ, η, θ καὶ j. Ἡ ἀναφερθεῖσα ἀπόψις τοῦ Evans ἀκολουθεῖ παλαιὰν δοξασίαν ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν γραμματείαν, ὅπου ἔχομε δύο μνείας, σχετικὰς μετὰ τὴν ἐπίδρασιν τῆς κρητικῆς γραφῆς εἰς τὴν σημιτικὴν. Ὁ ἐπιγραμματικὸς Δοσιαδῆς, πρὸς τὸ τέλος τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνος, σημειῶναι "Δοσιαδῆς δὲ ἐν Κρήτῃ φησὶν εὐρεθῆναι αὐτὰ (τὰ γράμματα)" καὶ ὁ Διόδωρος (5.74.1): "φασὶ (οἱ Κρητῆς) τοὺς Φοίνικας οὐκ ἐξ ἀρχῆς εὐρεῖν, ἀλλὰ τοὺς τύπους τῶν γραμμάτων μεταθεῖναι μόνον". Τὰ ἀναγκαῖα εὐρήματα πρὸς ἃς τεκμηριώσουσιν πλήρως αὐτὰς τὰς ἀπόψεις δὲν ἔχουν εἰσέτι εὐρεθῆναι καὶ τὸ ζήτημα ἀπαιτεῖ περαιτέρω βαθυτέραν ἐρευναν.

Ἡ ἐπίδρασις τῆς Κρητικῆς γραφῆς εἰς τὴν σημιτικὴν, καίτοι ὑπάρχει, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆναι ὡς εὐρείας μορφῆς, δεδομένου ὅτι ὑπάρχουσι σημιτικαὶ ἐπιγραφαὶ χρονολογηθεῖσαι τὸ 1250 π.Χ. ἤτοι τὸν 13ον αἰῶνα, αἱ ὁποῖαι καταδεικνύουσιν ὅτι ἡ σημιτικὴ γραφὴ εἶχε προχωρήσει εἰς τὸ στάδιον τῆς συλλαβογραμματικῆς γραφῆς, ἐνῶ κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον, ἡ κρητικὴ γραφὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ συλλαβογράμματα μετὰ παρεμβολὰς ἰδεογραμμάτων.

Προκειμένου διὰ τὸν Ἑλληνικὸν χῶρον συλλαβικὴ γραφὴ, ἀλλὰ σὲ μεταγενέστερους αἰῶνας, εἶναι καὶ ἡ κυπριακὴ γραφὴ (ὅρα ἐπιγραφὴν τοῦ Ἰδαλίου), ἐνῶ τὰ σύμβολα τοῦ γνωστοῦ Δίσκου τῆς Φαιστοῦ εἶναι ἱερογλυφικὰ στοιχεῖα, πρὸς ἃς ὅμως ἀκόμη δὲν ἔχει ἐπιτευχθῆναι ἡ ἀποκρυπτογράφισις τους, καὶ συνεπῶς δὲν γνωρίζομε ποῖαν γλῶσσαν ἀποδίδουσιν.

Τὸ θέμα τῆς ὁμοιότητος τῶν στοιχείων τῆς γραφῆς μετὰ τὴν λαῶν ἀνάγεται καὶ σὲ ψυχολογικοὺς λόγους. Ἐν τούτοις ὁ ψυχολογικὸς παράγων εἶναι περισσότερο ἀποδεκτὸς γιὰ τὰ πρῶτα συστήματα γραφῆς, τὸ εἰκονογραφικόν

και το ιδεογραφικόν, ενώ δια τα εξελιγμένα συστήματα, ήτοι το συλλαβογραφικόν και το φθογογραφικόν, ο ψυχολογικός παραγων ορθόν είναι να λάβει δευτερεύουσαν αξίαν, ιδιαίτερος δε όταν οι ομοιοτητες επισημαίνονται μεταξύ λαών που έχουν επικοινωνίαν μεταξύ τους καθώς και εμπορικής και κατέπεκτασαν οικονομικές σχέσεις.

Μετα την καταστροφήν του κρητο-μυκηναϊκού πολιτισμού και μέχρι της επικρατήσεως του Αχαικού και κατοπιν του Δωρικού Ελληνικού στοιχείου, μεσολαβούν αρκετοί σκοτεινοί αιώνες κατά τους οποίους δεν έχομεν γραπτά μνημεία.

Τα μεγάλα επιτεύγματα του ανθρώπινου νου περνούν παντατε στο χώρο του μύθου. Κατά την ελληνικην μυθολογίαν η ελληνική γραφή αποδίδεται εις τον Παλαμήδην και τον Πρωηθέα, (σημειώνουμε στον **Πρωμηθέα Δεσμώτη του Αισχύλου** τους εξής στίχους : *Και μην αριθμόν, έξοχον σοφισμάτων, εξήυρον αυτοίς, γραμμάτων τε συνθέσεις, μνήμην απάντων, μουσομήτορ' εργάνην*) τον Ορφέα, τον Μουσαίο, τον Φοίνικα, καθώς και τον Λίνον. Δια τον Λίνον έχομε την μαρτυρίαν του λεξικού Σουΐδας : *"Λίνος Χαλκιδεύς, Απόλλωνος και Τερψιχόρης, οι δε Αμφιάρου και Ουρανίας, οι δε Ερμού και Ουρανίας. λέγεται δε ο πρώτος ούτος από Φοινίκης γράμματα εις Ελληνας αγαγείν, γενέσθαι δε και Ηρακλέους διδάσκαλος γραμμάτων και της λυρικής μούσης πρώτος γενέσθαι ηγεμών ..."*.

Ακόμη και για τις μεταβολές που έγιναν εις την γραφήν η μυθολογία λέγει ότι ο κωμικός Επίχαρμος προσέθεσε τα γράμματα **θ, φ, χ, και ξ**, και ο λυρικός ποιητής Σιμωνίδης τα **ζ, ψ, η και ω**. Διαπιστούμεν επομένως ότι η ελληνική μυθολογία έχει άποψιν επί υπαρκτών μεταβολών, τις οποίες και οι επιστήμονες τεκμηρίωσαν, χωρίς βεβαίως να υπάρχει πλήρης αλήθεια ως προς τα πρόσωπα που επέφεραν τας μεταβολάς αυτάς.

Η παλαιότερα ελληνική επιγραφή με το αλφαβητικόν σύστημα τοποθετείται στο 730 π.Χ και κατά νεώτερα ευρήματα το 760 π.Χ. και είναι χαραγμένη σε οινόχοη. Αρχικώς η φορά της γραφής ήτο από τα δεξιά προς τα αριστερά. Στη συνέχεια έχομε κείμενα με γραφήν "**βουστροφηδόν**", όπως η περίφημος

επιγραφή της Γόρτυνος, που είναι η μακροσκελεστέρα ελληνική επιγραφή και ανάγεται στον 5ο π.Χ. αιώνα, και τέλος γραφήν από τα αριστερά προς τα δεξιά.

Διά την προέλευσιν των γραμμάτων του ελληνικού αλφαβήτου επικρατεί η άποψις ότι προέρχονται από το βόρειον σημιτικόν αλφάβητον, το οποίον παρέλαβον οι Έλληνες και εις το οποίον επέφεραν την βασικήν βελτίωσιν και προσαρμογήν εις την ελληνικήν γλώσσαν, επινοήσαντες και την απόδοσιν των φωνηέντων. Εις τας σημιτικας γλώσσας τα φωνηέντα, ακόμη και σήμερον, δεν αποδίδονται εις την γραφήν, δηλαδή η σημιτική γραφή και σήμερον είναι ψευδοαλφάβητική και πλησιάζει προς το συλλαβικόν σύστημα. Κατά συνέπειαν το Ελληνικόν αλφάβητον δύναται να θεωρηθεί ότι προήλθε εκ του ημιανεπτυγμένου φθογγικού συστήματος και τούτο ολοκληρώθηκε εν Ελλάδι δια της προσθήκης των φωνηέντων.

Κατά μίαν άποψιν, υπέρ της φοινικικής (σημιτικής) προελεύσεως των ελληνικών γραμμάτων συνηγορεί και η μαρτυρία των αρχαίων συγγραφέων, που το ονομάζουν **"φοινίκια γράμματα"** και δέχονται ότι τα έφερε στην Ελλάδα ο μυθικός Κάδμος, εξ ου και **"κάδμεια γράμματα"**. Πράγματι, ο Ηρόδοτος αναφέρει : *"Οι δε Φοίνικες ούτοι οι συν Κάδμω απικόμενοι, των ήσαν οι Γεφυραίοι, αλλά τε πολλά οικήσαντες ταύτην την χώραν εσήγαγον διδασκάλια ες τους Έλληνας και δη και γράμματα, ουκ εόντα πριν Έλλησι ως εμοί δοκέειν, πρώτα μεν τοίσι και άπαντες χρέοντα Φοίνικες. μετά δε χρόνου προβαίνοντος άμα τη φωνή μετέβαλον και τον ρυθμόν των γραμμάτων. περιοίκεον δε σφέος τα πολλά των χώρων τούτον τον χρόνον Ελλήνων Ίωνες, οι παραλαβόντες διδαχή παρά των Φοινίκων τα γράμματα, μεταρρυθμίσαντες σφέων ολίγα εχρέωντο, χρεώμενοι δε εφάπισαν, ώσπερ και το δίκαιαν έφερε, εσαγαγόντων Φοινίκων ες την Ελλάδα, Φοινικήια κεκλήσθαι. και τας βύβλους διφθέρας καλέουσι από του παλαιού οι Ίωνες, ότι κοτέ εν σπάνι βύβλων εχρέωντο διφθέρησι αιγέησι τε και οιέησι. έτι δε και το κατ'εμέ πολλοί των βαρβάρων ες ταιαύτας διφθέρας γράφουσι. Είδον δε και αυτός Καδμήια γράμματα εν τω ιρώ του Απόλλωνος του Ισμηνίου εν Θήβησι τησι Βοιωτών επί τριπόσι τρισί εγκεκολαμμένα, τα πολλά*

ὅμοια εὐόντα τοῖσι Ἰωνικοῖσι".

Αναμφιβόλως ἐδῶ πρόκειται διὰ τὸ τοπικὸν ἀλφαβητὸν τῆς Βοιωτίας ὅπως δεικνύει καὶ ἡ φράσις : *"Εἶδον δὲ καὶ αὐτὸς Καδμήϊα γράμματα ἐν τῷ ἰρῷ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Ἰσμηνίου ἐν Θηβῆσι τῆσι Βοιωτῶν, ἐπὶ τριπόσι τρισὶ ἐγκεκολαμμένα, τὰ πολλὰ ὅμοια εὐόντα τοῖσι Ἰωνικοῖσι*".

Περὶ τοῦ Καδμοῦ τὸ Λεξικὸν Σουΐδα γράφει : *"Καδμος Πανδίωνος Μιλήσιος, εὐρετῆς τῶν γραμμάτων. ἐν ἐπιγράμματι Ζήνωνος. εἰ δὲ πάτρα Φοίνισσα, τις ὁ φθόνος; ὃν καὶ ὁ Καδμος κείνος, ἀφ' οὗ γραπτὰν Ἑλλάς ἔχει σελίδα*". Ἄρα κατὰ τὸν Λεξικογράφον ὁ Καδμος ἦτο ἀπὸ τῆν Μίλητον καὶ δὲν ἔχει καμίον σχέσιν με τοὺς Φοίνικας τῆς περιοχῆς τῆς Συρίας, ἀλλὰ με τὴν Φοινίκην τῆς **Καρίας**. Πολὺ ἀργότερον ὅταν τὸ ὄνομα Φοίνιξ εταυτίσθη με τῶν λῶν τῶν βορειοσημιτῶν, ἐδημιουργήθη οὕτω ἡ παρεξήγησις, καὶ ἐθεωρήθη καὶ ὁ Καδμος ὡς Φοίνιξ. Ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης (3.67) ὀνομάζει τὰ γράμματα τῆς ἐλληνικῆς καὶ **"πελασγικά"** : *"κοινὴ μὲν οὖν τὰ γράμματα Φοινίκεια κληθῆναι διὰ τὸ παρὰ τοὺς Ἕλληνας ἐκ Φοινίκων μετενεχθῆναι, ἴδια δὲ τῶν Πελασγῶν πρώτων χρησαμένων τοῖς μετατεθείσι χαρακτηρῶσι πελασγικά προσαγορευθῆναι*".

Ἐν τούτοις δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μὴν παρατηρήσῃ τις, τις συγγένειες ποὺ ὑπάρχουν μετὰ τῶν δύο ἀλφαβητῶν εἰς τὴν ὀνομασίαν τῶν γραμμάτων, τὴν φορὰν τῆς γραφῆς εἰς τὰ πρώτα κείμενα, τὸ σχῆμα ὅλων σχεδὸν τῶν πρώτων ἐλληνικῶν γραμμάτων, ποὺ εἶναι ὅμοιον με τῶν ἀντιστοιχῶν φοινικικῶν, τὴν σειράν τοὺς εἰς τὸ ἀλφάβητον καὶ τὴν ἀριθμητικὴν τοὺς ἀξίαν.

Ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον συνέβαλαν ἀποκλειστικῶς οἱ Ἕλληνες, εἶναι ἡ εἰσαγωγή τῶν φωνηέντων ὡς ἀνεξαρτήτων μονάδων καὶ ὄντοτήτων, αἱ ὁποῖαι δίδουν καὶ τὴν κυρίαν χρειαὴν εἰς τὸν λόγον καὶ ἄρα καὶ εἰς τὴν γραφήν, καὶ ἡ εἰσαγωγή τῶν ὁποίων συνετέλεσε εἰς τὴν πλήρη καὶ ὀλοκληρωτικὴν διαμόρφωσιν τοῦ **φθογγικοῦ ἀλφαβήτου**. Ἡ κυρία διαφορὰ μετὰ τῶν σημιτικοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου εἶναι ἀκριβῶς ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔδωσαν φωνηεντικὴν ἀξίαν εἰς ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ σημιτικά γράμματα ποὺ ἀπέδιδαν συμφωνικοὺς φθόγγους ἀγνωστούς εἰς τὴν ἐλληνικὴν.

Αὕτη εἶναι ἡ μεγαλοφυῆς συμβολὴ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν γραπτὴν ἀπόδοσιν τοῦ λόγου με τὴν δημιουργίαν συμβόλων ποὺ ἀποδίδουν τὰ φωνήεντα. Εἶναι αὐτὸ ποὺ

μεταμόρφωσε την σημιτικήν γραφήν εις ένα μοντέρνο αλφάβητον δίνοντάς του συμμετρίαν και τέχνην, όπως παρατηρεί ο David Diringer, και το κατέστησε αξίον της σημερινής του παγκοσμίου διαδόσεως.

Μία ακόμη νεώτερα άποψις, η οποία διατυπώνεται εσχάτως, είναι ότι η ελληνική γραφή δεν έχει καμμίαν σχέσιν με την φοινικικήν (και δη την σημιτικήν), αλλά προέρχεται από εξέλιξιν και φθογοποίησην των συλλαβογραμμάτων της κρητο-μυκηναϊκής γραφής. Εν τούτοις, η μορφή των συλλαβογραμμάτων της κρητο-μυκηναϊκής γραφής απέχει πολύ από εκείνην των πρωταρχικών χαρακτήρων του ελληνικού αλφάβητου, ενώ η κρητο-μυκηναϊκή γραφή καθ' εαυτήν ήτο ατελής και απείχε πολύ από την προφοράν της ελληνικής, όπως συμβαίνει σε όλες τις γλώσσες που αποδίδονται με συλλαβογράμματα.

Οι ανασκαφές της Κνωσσοῦ έφεραν αρχικώς εις το φως σφραγιδολίθους με ιερογλυφικά. Παράλληλως με της ιερογλυφικήν γραφήν είχαν εξελιχθεί και άλλα συστήματα γραφής που κατέληξαν να γίνουν γραμμικά, χρησιμοποιώντας αντί εικόνων, γραμμικά σχήματα. Το νέον είδος αυτό γραφής περιλαμβάνει δύο συστήματα, τα οποία αποτελούν συνδυασμόν ιδεογραμμάτων και συλλαβογραμμάτων, την γραμμική γραφήν Α και Β. Από την γραμμικήν Α ευρέθησαν μόνον ολίγαι δεκάδες πηλιναι πινακίδες ανακτορικών αρχείων, ενώ από την γραμμικήν Β έχουν σωθεί αρκεταί χιλιάδες, αι περισσότεραι από τα ανάκτορα της Κνωσσοῦ και της Πύλου. Η ανάπτυξις των γραφών αυτών εις Κρήτην και εν συνεχεία εις την ηπειρωτικήν Ελλάδα κατά την μυκηναϊκήν εποχήν υπήρξεν αυτοτελής ανεξαρτήτως από τας γραφάς της Αιγύπτου και της Εγγύς Ανατολής.

Αι ανευρεθείσαι πινακίδες εις τα μινωικά και μυκηναϊκά κέντρα υπερβαίνουν τον αριθμόν των πέντε χιλιάδων και ανάγονται εις την περίοδον μεταξύ του 1400π.Χ. δια τας της Κνωσσοῦ και του 1200 π.Χ. δια τας της ηπειρωτικής Ελλάδος. Αι πινακίδες αυταί αποτελούν λογιστικάς καταστάσεις και ουχί βασιλικά αρχεία, ως είναι αι ανάλογοι ενεπίγραφοι πινακίδες, αι οποίαι ανευρέθησαν εις τα ανάκτορα των Χετταίων και Ασσυροβαβυλωνίων και αι οποίαι περιέχουν καταλόγους βασιλέων, επιστολάς και αλληλογραφίαν των, ημερολόγια πολεμικών

επιχειρήσεων, συμβάσεις κ.α.

Κατά συνέπεια, οι πινακίδες των μυκηναϊκών κέντρων διαφωτίζουν επί ωρισμένου μόνον τομέως του μυκηναϊκού κόσμου, ήτοι επί του οικονομικού τομέως, εμμέσως όμως, εκ των πληροφοριών τας οποίας δίδουν, αντλούμεν ενδιαφέροντα στοιχεία περί της θρησκείας, της κοινωνικής διαρθρώσεως, εθνικής οικονομίας και στρατιωτικής οργανώσεως των πολιτειών της αρχαϊκής Ελλάδος.

Παραθέτουμεν κατωτέρω δύο χαρακτηριστικά δείγματα πινακίδων μετά της ερμηνείας των και των πληροφοριών, τας οποίας ε μ μ έ σ ω ς εκ τούτων αντλούμεν.

1. Πινακίς εκ Κνωσσοῦ υπ' αριθμ. Κη208.

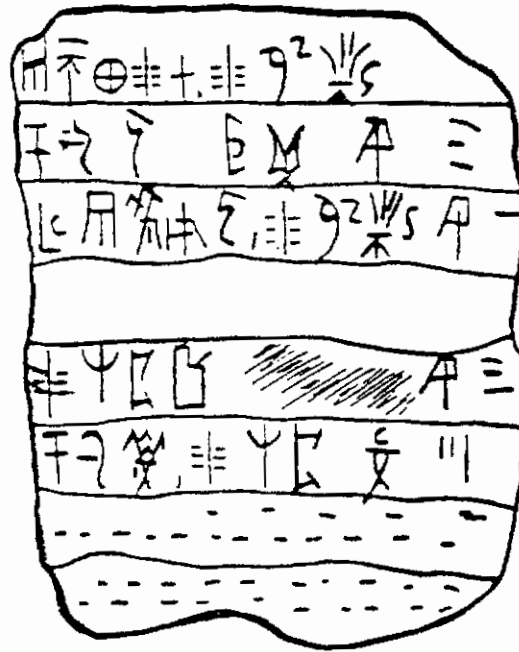
α - τα - να πο - τι - νι - ja 1 (...;)
ε - νυ - φα - ρι - jo 1 πα - ja - φο - (νε;)
[πο - σε - δα - (ο - νε... 1;)

Ἄτανα Ποτνία 1 . . . , Ἐνυάριος (Ἐνυάλιος) 1, Παιάων 1;, Ποσειδάων 1;

Εἰς τὴν Ποτνίαν (Δέσποιναν) Ἀθηνῶν 1 . . . , εἰς τὸν Ἐνυάλιον (Ἄρην) 1,
εἰς τὸν Παιάονα (Ἀπόλλωνα) 1; καὶ εἰς τὸν Ποσειδῶνα 1;

Πρόκειται περί προσφοράς εἰς θεότητας, αποκαλύπτονται ὅμως ἐκ τῆς πινακίδος ταύτης τὰ ονόματα τῶν Θεῶν, Ἀθηνᾶς, Ἄρεως, Ἀπόλλωνος καὶ Ποσειδῶνος καὶ μάλιστα μετὰς τὰς ὑπὸ τοῦ Ομήρου διδομένας εἰς τούτους προσωνυμίας (Ποτνί' Ἀθηναίη, Ἰλιαδ.Ζ'305 - Ἐνυάλιος, Ἰλιαδ. Β651- Παιήων, Ἰλιαδ.Ε401 - Ποσειδάων, Ἰλιαδ.Θ200).

2. Πινακίς εκ Πύλου ΠΥ152.

Ἔα - να - κα - τε - ρο - τε - με - νο
 το - σο - जो πε - μα ΣΙΤΟΣ 30
 ρα - ῤα - κε - σι - जो τε - με - νο ΣΙΤΟΣ 10
 τε - ρε - τα - ο το - σο πε - μα ΣΙΤΟΣ 30
 το - σο - δε τε - ρε - τα ΑΝΗΡ 3

Ἐνάκτερον τέμενος
 τόσοιο σπέρμα ΣΙΤΟΣ 30
 Λαφγέσιον τέμενος ΣΙΤΟΣ 10
 τελεστάων τόσοιο σπέρμα ΣΙΤΟΣ 30
 τόσοι δὲ τελεσταί ΑΝΔΡΕΣ 3

Κτήμα ἔνακτος, τόσοι πολλοὶ σπόροι: 3600 λίτραι σίτου.
 Κτήμα Λαφγέτα: 1200 λίτραι σίτου.
 (κτήματα) Τελεστάων, τόσοι σπόροι: 3600 λίτραι σίτου καὶ τόσοι Τελεσταί:
 3 ἄνδρες.

Παρόμοια είναι η γραφή εις οιονδηποτε συλλαβογράμματον γραφήν, αρχαίαν και νέαν. Συγκρίνατε την ευκολίαν κατανοήσεως του μνηματος των επιγραφών αυτών με τας κλασσικάς επιγραφάς του αλφαβητικού συστήματος. Εν τούτοις αξίζει να αναφερθεί και πάλιν ότι ανήκει εις τους Έλληνας η μεγαλύτερα τιμή ότι την αταλή πιθανόν ξενικήν γραφήν κατέστησαν τελειότατον όργανον αποδόσεως της ανθρώπινης φωνής, δεδομένου ότι τα φωνήεντα αποτελούν το στημόνι του ενάρθρου λόγου, εφόσον αυτά αποδίδουν τας τονικάς και επιτονικάς αποχρώσεις της ομιλίας.

Η εισαγωγή και η δημιουργία των φωνηέντων κατέστησε την ελληνικήν γραφήν και το ελληνικόν αλφαβητον το πρώτον φθογγικόν αλφάβητον. Αυτή η συμβολή των Ελλήνων, αν και είναι γνωστή, έχει ελάχιστα προβληθεί και συζητηθεί, γιατί πολύν χρόνον δαπανούμε ακόμη εις το θέμα του δανεισμού και όχι εις την αξίαν του αλφαβήτου μας. Εις αυτήν την συμβολήν εξ'άλλου βασίζεται και η σχεδόν παγκοσμία υιοθέτησις του όρου **αλφάβητον**, ο οποίος έχει χρησιμοποιηθεί από τους περισσότερους λαούς για να ονομάσουν το σύστημα γραφής των. Αντιθέτως, είναι σκοπιμον να αναφέρωμεν ότι η πιθανόν παραληφθείσα υπό των Ελλήνων σημιτική γραφή συνεμορφώθη προς την Ελληνικήν, ακολουθώντας την φωνητικήν των διαφόρων ελληνικών ιδιωμάτων. Εκτάς από τα φωνήεντα οι Έλληνες ετοποθέτησαν εις θέσεις του σημιτικού αλφαβήτου τους δικούς τους φθόγγους, σημεία που απέδιδαν την φωνητικήν της ελληνικής, και τα προσήρμοσαν εις τας δικάς τους ανάγκας.

Ένα δεύτερον σημείον, σημαντικώτερον πάντων, είναι η αντίληψις που είχαν οι Έλληνες διά την γραφήν. Από τις αρχαιολογικές μαρτυρίες, κυρίως τις επιγραφικές, διαπιστώνεται ότι η γραφή διά τους Έλληνας ήτο ανέκαθεν κοινόν αγαθόν και όχι προνόμιον ωρισμένης τάξεως, όπως π.χ. του ιερατείου (Αίγυπτος). Πράγματι, Έλληνες μισθοφόροι τον 7ον αιώνα χαράζουν ιδιοχείρως το όνομά τους επί μνημείων των Αιγυπτιακών πόλεων, όπως επάνω σε μνημεία της πόλεως **Ναυκρατίς**, η οποία υπήρξε και αποικία της Μιλήτου της Άνω Αιγύπτου. Αργότερον, κατά την κλασσικήν εποχήν, η γραφή αποτελεί θέμα φιλοσοφικού στοχασμού κυρίως εις τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλην και

μετέπειτα εις τους γραμματικούς της ελληνιστικής εποχής.

Τα πρώτα γραπτά δείγματα της ελληνικής γλώσσης εις την ιστορικήν της μορφήν είναι επιγραφικά και χρονολογούνται όπως προείπαμε από τον 8ον (776π.Χ.) αιώνα. Είναι κείμενα με αλφαβητικήν πλέον γραφήν. Η γραφή των επιγραφών αυτών είναι τόσο εξελιγμένη και αντιπροσωπεύει τόσο σαφώς τα φωνητικά φαινόμενα της ελληνικής, ώστε να μπορούμε να υποθέσουμε ότι είχε παρέλθει αρκετός χρόνος από την αρχικήν παραλαβήν της. Ακόμη και το τελευταίον στάδιον της εξελίξεως της γραφής, δηλαδή η χρησιμοποίησις τους εις αριθμητικά σημεία μαρτυρείται ήδη τον 8ον π.Χ αιώνα εις την Μίλητον.

Επομένως, η γραφή απ' όπου και αν παρελήφθη, εξελίχθη πολύ πριν από τον χρόνον των επιγραφών. Ακούη και αν θεωρήσουμε ως ποιητικήν αυθαιρεσίαν την πληροφορία της Ιλιάδος (Ζ168), όπου γίνεται λόγος για τα θανατηφόρα σημεία που φέρνει ο Βελλερεφόντης από τον βασιλέα Πρωίτο εις τον πενθερόν του εις Λυκίαν : *"πορὲν δ' ο γε σήματα λυγρὰ γράψαν ἐν πίνακι πτυκτῶ θυμοφόρα πολλά"*, ἔχομεν ἐνδειξίν γραφῆς πολὺ παλαιότερος, δηλαδή της εποχῆς του Πρωίτου, ἤτοι του μέσου της τρίτης χιλιετίας π.Χ. Ἐν τούτοις, δὲν εἶναι δυνατόν καὶ νὰ ἀμφισβητούμε ἀκρίτως τὴν ιστορικὴν πληροφορίαν του Ἡροδοτου, τὴν ὁποίαν ἀναφέραμεν ἀνωτέρω. Ἡ πιθανὴ εἰσαγωγή του φθογγικοῦ αλφαβήτου προφανῶς θὰ ἐγένε κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα που μεσολάβησε μεταξύ του ἀποικισμοῦ των Ἰώνων καὶ του ἀποικισμοῦ των Δωριέων εις τὴν Μικρὰν Ἀσίαν δηλαδή κατὰ τὸν 10ο π.Χ. αἰῶνα.

Κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν καὶ τὴν κλασσικὴν ἐποχὴν τὸ ἐλληνικὸν ἀλφάβητον παρουσιάζεται με πολλὰς τοπικὰς παραλλαγὰς. Οὕτω, ἔχομεν τὴν παραλλαγὴν τῆς Ἀττικῆς, τῆς Θήρας, τῆς Κρήτης, τῆς Χαλκίδος κ.α. Ἀπὸ τὴν παραλλαγὴν τῆς Χαλκίδος προήλθε εις τοὺς μετέπειτα αἰῶνας τὸ λατινικὸν ἀλφάβητον. Με τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἀττικῆς διαλέκτου ὡς πανελληνίου γλωσσικοῦ ὀργάνου ἐδημιουργήθη ἀνά τὸ Πανελλήνιον ἐξελιγμένη μορφή του ἀττικοῦ ἀλφαβήτου, τῆς ὁποίας τὰ στοιχεῖα ἐλάχιστα διαφέρουν ἀπὸ τὰ γράμματα τῆς σημερινῆς ἐλληνικῆς μεγαλογράμματης γραφῆς. Πάντως μέχρι τὸν 9ο μ.Χ. αἰῶνα ἡ γραφή ἦταν ἀποκλειστικῶς μεγαλογράμματη (ἤτοι με κεφαλαία στοιχεῖα), καὶ οἱ λέξεις

δεν ξεχώριζαν μεταξύ τους εις το κείμενον. Αυτήν την εποχὴν περίπου επενοήθησαν το μικρογράμματα στοιχεία και αι λέξεις ἄρχισαν να αποκτοῦν αυτοτέλειαν εις την γραφήν.

Οι Ἕλληνας ευθύς ως διεμόρφωσαν το δικό τους αλφάβητον, το διέδωσαν εις τους λαούς με τους οποίους επικοινωνούσαν. Τὴν ελληνικὴν γραφήν πρώτοι εδέχθησαν οὐ Κέρρες, κατοπιν οὐ Λύκιοι, οὐ Φρύγιοι, και οὐ Λυδοί. Εἰς τὴν ἰταλίαν το αλφάβητον διεδόθη ἀπὸ τους Χαλκιδεῖς, οὐ οἱ οἱ το 750 π.Χ., ἰδρυσαν τὴν Κύμην. Τα παλαιότερα ἰταλικά αλφάβητα δεῖκνύουν στενὴν συγγένειαν πρὸς τὴν γραφήν των χαλκιδικῶν ἀποικίων τῆς νοτίου Ἰταλίας. Ἀπὸ τὴν νότιον Ἰταλίαν οὐ **Ετρούσκοι** πρῶτοι να παρέλαβον τὴν ελληνικὴν γραφήν, ἀκολουθῶς οὐ Ὀσκοι και οὐ Ὀμβροί. Οὐ **Λατίνοι** και **Φαλίσκοι** πρῶτοι να παρέλαβον τὴν ελληνικὴν γραφήν κατ'εὐθείαν ἀπὸ τους Ἕλληνας, ὅπως δεῖκνύουν τα λατινικά μνημεῖα γραφῆς.

Επίσης οὐ **Κόπται** ἐπεχείρησαν να γράψουν τὴν αἰγυπτιακὴν γλῶσσαν με ελληνικὴν γραφήν ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν να ολοκληρώσουν τὴν προσπάθειαν τους πρὸς μόνον τον 3ον μ.Χ. αἰῶνα, ὁπότε δημιουργοῦν χριστιανικὴν και κοπτικὴν λογοτεχνίαν με ελληνικὴν γραφήν. Οὐ **Κόπται** μέχρι τον 9ον μ.Χ. αἰῶνα διετήρησαν τὴν ελληνικὴν γραφήν πρὸς το γεγονός ὅτι εἶχον κατακτηθεῖ ἀπὸ τους Ἄραβας ἀπὸ το 641 μ.Χ. Οὐ **Αἰγύπτιοι** πῆραν το ελληνικὸν αλφάβητον ὅταν εδέχθησαν τον χριστιανισμόν. Τον 2ο αἰῶνα παρέλαβον τὴν ελληνικὴν γραφήν και οὐ **Γότθοι του Ευξείνου Πόντου**. Τα 24 σημεῖα του αλφάβητου τους λέγονται **ρουνοί**, εξ'οῦ και ἡ ὀνομασία του αλφάβητου ὡς **ρουνικὸν αλφάβητον**.

Το ρουνικὸν αλφάβητον παρέλαβον οὐ **σκανδιναυικοὶ λαοί**, τα διάφορα **γερμανικά φύλα** και οὐ **αγγλοσάξονες**. Ἀπὸ τον 5ον αἰῶνα και μετὰ, ἡ ρουνικὴ γλῶσσα ἤρχισεν να υποχωρεῖ και μόνον ἰχνη τῆς συναντῶμεν πλέον εις τους σκανδιναυικοὺς λαούς.

Τον 4ον μ. Χ. αἰῶνα παρέλαβον παλιν οὐ **Γότθοι** τὴν ελληνικὴν γραφήν, ὅταν ο **ἐπίσκοπος Ουλφίλας (318-383)** ἐχρησιμοποίησε διὰ τὴν μετάφρασιν 19 ελληνικά γράμματα, 6 λατινικά και 2 ρουνικά. Εἰς αὐτὴν τὴν γραφήν ἔχουν σωθεῖ τα

περισσότερα γοτθικά κείμενα.

Μιμούμενος τον επίσκοπο Ουλφίλο ο αρμένιος άγιος Μεσρόπ παρέλαβε το 405μ.Χ., διά την μεταφρασιν της Αγίας Γραφης το μεγαλογράμματον Ελληνικόν αλφάβητον. Ακολουθώντας την ιδίαν οδόν οι Μεθόδιος και Κύριλλος εδημιούργησαν διά τους Σλαύους τον 9ον αιώνα από την μικρογραμματην βυζαντινήν γραφήν το γλαγολιτικόν (παλαιοσλαβικόν) αλφάβητον, το οποίον υπεχώρησε καθ'ολοκληρίαν και από την μεγαλογράμματην το κυριλλικόν, εκ του οποίου προεκυψε το μεταγενέστερον και σημερινόν σλαβικόν αλφάβητον. Οι Άλθανοί τον 17ον αιώνα εδανείσθησαν την ελληνικήν γραφήν.

Εκ των ανωτέρω γίνεται σαφής η συμβολή της ελληνικής γραφής εις την δημιουργίαν των εθνικών γραφών.

Θα πρέπει επίσης να τονίσωμεν ότι κανένα σύστημα γραφής δεν αποδίδει πιστώς την προφοράν της γλώσσης. Οι γλωσσολόγοι αντιμετώπισαν το φαινόμενον αυτό με μεγάλην προσέγγισιν διά της δημιουργίας συμβατικών τρόπων διεθνούς γραφής, κυριώτερος των οποίων είναι το λεγόμενον διεθνές φωνητικόν αλφάβητον, το οποίον είναι σημερινόν σχεδόν παγκοσμίως αποδεκτόν διά διδακτικούς και επιστημονικούς σκοπούς. Εις το αλφάβητον αυτό η ελληνική γραφή προσέφερε τα στοιχεία θ, γ, ε, α, θ και σπανιώτερα το δ διά την απόδοσιν των αντιστοιχών φθόγγων, οι οποίοι είναι χαρακτηριστικοί της ελληνικής γλώσσης, ενώ σπανίως συναντώνται εις άλλας γλώσσας.

Εξ'άλλου δι' ενδοελληνικήν, αλλά και γενικωτέραν χρήσιν, έχουν επινοηθεί με βάσιν το ελληνικόν αλφάβητον συμβολικοί χαρακτήρες διά την απόδοσιν διαλεκτικών νεοελληνικών φθόγγων, ακριβώς όπως εις την αρχαιότητα υπήρξαν κατά τόπους αι ποικιλίαι γραφής.

Η τάσις του ανθρώπου είναι να καταγράψει και γραμμικώς, όσον το δυνατόν τελειότερον, τας ποικιλίας του ήχου που παράγει το φωνητικόν του σύστημα. Αι ποικιλίαι διαφοραί του ήχου μπορεί να είναι ατομικαί ιδιαιτερότητες, που δεν αφορούν την γλωσσικήν έρευναν, αλλά άλλας επιστήμας, ή ομαδικαί αι οποίαι αφορούν οργανωμένα κοινωνικά σύνολα. Τοιουτοτρόπως, διαμορφώνονται

ενδογλωσσικά φωνητικά ποικιλία εντός της ίδιας γλώσσας. Είναι οι φωνητικά διαφοραί, οι οποίες μας επιτρέπουν να διακρίνωμε π.χ. τους κρητικούς, τους θράκες, τους ποντίους, τους κερκυραίους κλπ. Οι ποικιλίες αυτές εμπίπτουν εις την γλωσσικήν έρευναν. Προς τούτο είναι αναγκαίον να έχουν δικό τους σύστημα γραφικής απεικόνισως. Έν σχετικόν σύστημα χρησιμοποιείται ήδη εις τα επιστημονικά γλωσσικά δημοσιεύματα της Ακαδημίας Αθηνών, παράλληλως με το διεθνές φωνητικόν αλφάβητον. Η σημερινή χρήση των υπολογιστών επέβαλε την δημιουργίαν ειδικής ηλεκτρονικής γραμματοσειράς καταλλήλου να αντιπροσωπεύει την απόδοσιν των νεοελληνικών διαλέκτων εις διεθνές επίπεδον. Η σειρά αυτή έχει κατασκευασθεί ήδη και πρόκειται να προστεθεί με το χαρακτηριστικό όνομα "**Athens Academy**", εις τας ολίγας μέχρι σήμερον γραμματοσειράς της ελληνικής που έχουν περάσει εις την διεθνή αγοράν των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Περιλαμβάνει το ελληνικόν, λατινικόν και το διεθνές αλφάβητον, με επιπλέον τα ιδιαίτερα φωνητικά σύμβολα των νεοελληνικών διαλέκτων. Σεβομενοί το παρελθόν της ελληνικής γραφής ήτο επιβεβλημένον να στηριζώμεν την σημερινήν παρουσίαν της και να την εντάξωμεν εις τα σύγχρονα τεχνολογικά δεδομένα, χάριν της επιστήμης και της ιστορίας μας.

Χαρακτηριστικόν φύλλον της πλήρους γραμματοσειράς αποτελουμένης από πεντακόσια περίπου στοιχεία και σύμβολα δίδεται εν κατακλείδι ως παράδειγμα :

Θ̄ | Δ̄ | Ξ̄ | Π̄ | Σ̄ | Φ̄ | Ψ̄ | Ω̄ |
 ε̄ | Ῡ | Ᾱ | Ε̄ | Η̄ | Ῑ | Ο̄ | Ῡ |
 ε̄ | η̄ | ε̄ | σ̄ | Ω̄ | ῡ | ᾱ | β̄ |
 ψ̄ | ᾱ | ε̄ | φ̄ | η̄ | η̄ | ε̄ | ξ̄ |
 κ̄ | γ̄ | μ̄ | ν̄ | ο̄ | π̄ | ω̄ | ρ̄ |
 σ̄ | τ̄ | θ̄ | ω̄ | ς̄ | χ̄ | ῡ | ζ̄ |